

Советский Союз Геройа Алексей Афанасьевич Миронов.

(Иванов Александр Александрович уруһуйа)

Аҕа дойду сэриитигэр Үөһээ- Бүлүүттэн тыһыынчанан буйуннар сэриилэспит тэрэ. Олор истэриттэн сыччах биир Советский Союз Геройа баар, ол Алексей Афанасьевич Миронов буолар.

Кини удьордаан туран уһаммыт Чап уустарын сиэннэрэ. Хос эһэтэ Харчаа Уйбаан, эһэтэ Сэргэй Уйбаныап Батастаахха, Кутуйах Кулуһуннааҕар олорон тимири уһаммыт уустар этилэр. Аҕата Дьагды Дьөгүөр аатырбыт мас ууһа. Оттон ийэтин өттүнэн эбэтэ Агафия, ийэтэ Аппырысыанньа туос иһити оноруунан, ат сөрүүтүн, кыл көнтөстөрү, ыныыр буутайын онгорорунан биллэр уус тарбахтаахтарынан биллэллэрэ. Дьөгүөр уонна Аппырысыанньа ыал буолан Өлөксөй диэн уол оболоммуттара. Өлөксөй, кыра оҕо эрдэбиттэн, икки өттүлээн уус удьордарын батан, өйдөөх-төйдөөх, сытыы оҕо буола улааппыта. Хомойуох иһин, сотору дьоно арахсан хаалбыттара. Өлөксөй биэс саастааҕар ийэтэ Аппырысыанньа Миронов Афанасий Ефимович диэн киһиэхэ кэргэн тахсан Бүлүүгэ көспүттэрэ. Бүлүү Балаҕаччытыгар олохсуйбуттара. Онон Өлөксөй Балаҕаччыга улааппыта, үөрэммитэ, ыал буолбута. Балаҕаччы колхозун бастыҥ үлэһитэ Аҕа дойду сэриитигэр барбыта. Сэриигэ хорсуннук сэриилэһэн Бүлүү киэн туттар аатырбыт снайперынан биллибитэ.

Бүлүү улуһун дьаһалтата сэрии докумуоннарын хасыһан, элбэхтик туруорсан, Сэрии бүппүтэ 45 сыл буолбутун кэннэ, 1990 сыллаахха үс буйуннарыгар Алексей Афанасьевич Мироновка, Николай Алексеевич Кондаковка уонна Николай Саввич Степановка Советский Союз Геройун үрдүк аатын ылары сиһипиттэрэ. Кинилэр Герой буолалларыгар тинэбэр тийэ туруорсубут ССРС народнай депутата Андрей Саввич Борисов өнгөтө-үтүөтэ улахан.

Онон Герой төрөөбүт төрүт сириҥ дьоно- Кэнттик нэһилиэгин олохтоохторун үөрүүтэ улааппыта. Биһиги Советский Союз Геройа Алексей Афанасьевич төрөөбүт төрүт дьоно, борбуйун көтөхпүт сирэ-уота буолабыт!

1992 сыллаахха А.А.Миронов 80 сааһын туолуутунан юбилейнай ыһыахтар Кэнттик нэһилиэгэр уонна Балаҕаччы бөһүөлэгэр ытыллыбыттара. Биһиги Ыһыахпытыгар Бүлүү улуһун делегацията, Герой кыһа Луиза, кэргэнэ Виталий Петрович Алексеев кэлэн күндү ыалдыт буолбуттара, өйдөбүннүк бэлиэ

сэргэ туруорбулпут. Балаҕаччыга буолбут юбилейдаах ыһыахха улуус делегациятыгар киирсэн мин уонна отделение рабочайа Антон Павлович Константинов баран кыттан кэлэр чизскэ тиксибиппит. Биһиги Кэнттик нэһилиэгин ыччата, үлэһит дьоно Советскай Союз Геройун үрдүк аатын ылбыт Миронов Алексей Афанасьевичынан киэн туттуохтаахпыт. Баар- суох Герой-бутугар мэнэ бэлиэ памятник туруорар ытык иэспит буолар.

1992 сыллаах юбилейдаах ыһыахха Бүлүү оройуонун Дьаһалтата манньк ис хоһоонноох эбэрдэ суругу ыппыта:

Үөһээ Бүлүү оройуонун Кэнттик нэһилиэгин олохтоохторугар.

Күндү доботтор! Эһигини бука барыгытын народнай депутаттар оройуоннаабы Сэбиэттэрин, оройуон дьаһалтатын ааттарыттан саха сайынҥы бырааһынньыгынан-ыһыах ыһар үөрүүлээх күнүтүнэн итиитик- истинник эбэрдэлиибит! Бу үөрүүлээх түгэннэ Кэнттиккэ төрөөбүт-үөскээбит, Бүлүү Балаҕаччытыгар улааппыт, үөрэммит, үлэлээбит саха ньургун уола, албан аатырбыт снайпер, Советскай Союз Геройа Алексей Афанасьевич Миронов төрөөбүтэ 80 сыла сөп түбэстэ.

□Ким да умнуллубат, туох да умнуллубат!“ Эһиги билэргит курдук, советскай норуот Аҕа Дойдуну көмүскүүр Улуу сэриигэ фашисткай Германияны кыайбыта 45 сыла ааспытын кэnnэ саха норуотун үс чулуу, хорсун уолаттарыгар А.А. Мироновка, Н.А.Кондаковка, Н.С.Степановка Советскай Союз Геройун үрдүк аата ингэриллибитэ биһиги буойуннарбыт дьонноругар-сэргэлэригэр эрэ буолбакка, бүтүн саха норуотун үрдүк үөрүүтүнэн, киэн туттуутунан буолла.

Алексей Афанасьевич Миронов төрөөбүт төрүт сиригэр Кэнттик, быйан буордаах Балаҕаччы олохтоохторо, икки ыаллы оройуон үлэлээн итиллээччилэрэ билинни уустук кэмнэ хаһаайыстыбаннай, культурнай сибээстэрэ бөбөргүүрүгэр,

Герой дьоммут үтүө холобурдарыгар кэнчээри ыччаттарытын иитэрбитигэр, А.А.Миронов албан аатын үйэтитэргэ туох кыалларын барытын онгорорго бигэ эрэллээхпит.

Күндү доботтор! Бу үөрүүлээх түгэннэ Кэнттик нэһилиэгин бары олохтоохторугар, Аҕа Дойдуну көмүскүүр Улуу сэрии, үлэ фронун ветераннарыгар, эдэр ыччаттарыгар үрдүк таһаарыылаах үлэни, түмсүүлээх буолууну, дьолу-соргуну, чэгиэн-чэбдик доруобуйаны баҕарабыт!

Народнай депутаттар оройуоннаабы Сэбиэтин председателэ
Н.С. Михайлов.

Оройуон дьаһалтатын баһылыга Ю.А.Михайлов. 1992 сыл.
Бэс ыйа. Бүлүү куората.

Бу юбилейдаах ыһыахха биһиги Кэнттикпит нэһилиэгин делегациятыгар Советскай Союз Геройдара Миронов А.А.,Кондаков Н.А.,Степанов Н.С. бойобуой сырыыларын туһунан хомуйбут матырыйаалларын кинигэтин туттаран ыппытара.

Сэрии сылларыгар А.А.Миронов хорсун сэриитин, бэргэн ытааччытын, бастыг снайперын туһунан арбаанҥы фронт бойобуой хаһыаттарыгар, Саха сиригэр хаһыаттарыгар элбэхтик бэчээттэммиттэрэ. А.А.Миронов бойобуой сырыыларын туһунан журналист В.М.Сомов элбэх матырыйааллары хомуйан

□По велению сердца“/Дьокуускай.1974.41-59 стр./ диэн кинигэтигэр сиһилии сырдаппыта.

Биһиги киэн туттар суруйааччыбыт, общественной деятель Багдарыын Сүлбэ-Михаил Спиридонович Иванов □Хоту дойду хоннобуттан“/Дьокуускай куорат. 1992с/ 54 бэчээтинэй лиистээх кинигэбэ толору сиһилии суруйбута. Бу кинигэ эдэр ыччаты иитиигэ уһулуччу суолталаах кылаат буолар.

Дьэ, билигин А.А.Миронов хантан хааннаабын, кимтэн кииннэбин, олохторун-дьаахтарын ырытыахпыт. Аабааччы үчүгэйдик өйдүүрүн наадатыгар төрүччү /генеалогической/схеманы сыһыарабын. Схемаба төрөөбүт сыллара архив материалыттан ,перепись докумуоннарыттан көрөн онорулунна.

Дьэ онон, кыра Өлөксөй хос-хос эһэтин толору аата сурукка киирбитинэн Степанов Иван Тимофеевич диэнинэн киирбит. Норуокка Харчаа Уйбаан/1827-1898 сс/ диэн аатынан биллэр.

Кини кэргэнэ Балаабыя Федоровна 1825 сыллаабы төрүүх. Кэнттик нэһилиэгин хотугулуу-арбаа энээригэр Батастаах диэн алаас арбаа халдыааытыгар хойуу өнөр мастаах тыа сабатыгар олорбуттара. Батастаах күөлэ эмис соболоох, кытыы ууларыгар кус тохтоон төрөөн-ууһаан аһар эбэтэ этэ.

Бу сайылыктара. Оттон оттуур ходуһалара кыра кырыыны быһа түстэхтэринэ өнг үүнүүлээх Кутуйах Кулуһуннааба алаас этэ. Оччотообу саха ыалын сиэринэн хоробор муостаабы хойуннаран, сыспай сиэллээби сырыырбатан, аал уот оттон быр бааччы олорбуттара. Олорор сирэ өнг үүнүүлээх үтүө оттоох буолан сүөһү төлөһүйэн үөскээбитэ. Түс-бас өйдөөх, сүрэхтээх үлэһит буолан Уйбаан хаһаайыстыбатын хара көлөһүнүнэн ханатан барбыта. Оччотообу үс Бүлүү үрдүнэн аатырбыт-сурабырбыт Чап уустара уһанар ньымаларын баһылаан балабанын таһыгар уһанар дьиэ туттан, кыһатыгар кытардан болгуону эллээн, тимир ылан хаһаайыстыбаба наадалаах туттар сэл-сэбиргэл онороро. Бу уһаныта үгүстэр курдук саас ичигэс буоллабына саба-лаан баран, окко киириэххэ дылы уһанара. Оттон күһүн от үлэтин кэнниттэн кыстыкка киириэххэ дылы уһаналара. Оччотообуга бурдук ыһыта санга саба-ланан, кыра сиргэ сир солоон бурдук ыһынан боруобалаан барбыттара. Кэлин ситэн-хотон уолаттара Сэргэй уонна Сүөдэр үлэни кыайар буолбуттара. Аймах дьонун олордон, хамнастаһан ынах-сылгы сүөһүлэрэ мунутаан 70-чаба тийби-тэ. Уйбааны олохтоох тыллаах-өстөөх, дьону тылыгар киллэрэр оһуруктаах өйдөөбүн иһин аба ууһун баһылыгынан анаабыттара. Үөһээ Бүлүү улууһун То-руой Үөдүгэй нэһилиэгин чарчыынатынан/старшинанан/ талыллан үлэлээ-битэ. Оччотообу дьон олобун-дьаабын, бэрээдэгин көрөр-истэр, дьүүллүүр, ис түһээни хомуйар киһиннэн буолбута. Оччотообуга дабаны ханна барыай-сир боппуруоһугар үнсүү-харсыы, сүөһү көрүүтүгэр истиитигэр иирсээн, охсу-һуу, уоруу курдук аһыыны-хараны оноруу тахсара. Онно чарчыына тойон Харчаа Уйбаан буруйу онорбут киһини кырыылаах хардабаска тобуктатан туран : □Аны аһыыны оноруом суоҕа“- диэн андабар ылара үһү. Итини Хар-чаа Уйбаан сиэнэ Анна Андреевна Семенова- Аянитова ахтыытыгар кэпсээ-битэ. Харчаа Уйбаан уолаттарыттан Сэргэй/1849-1910/ урут ыал буолан Куту-йах Кулуһуннаабын хоту хордобойугар олорбута. Иккис уола Сүөдэр/1853-?/ дьонун кытты бииргэ Батастаахха олорбуттара. Уолаттара эмиэ абаларын такайытынан, иитиитинэн үтүө үлэһит, дьобурдаах дьон буолан тахсыбытта-ра. Сэргэй абатыттан үөрэммитинэн тимир ууһун мындыр идэтин баһылаан кыһаланан хара өлүөр дылы уһаммыта. Оттон Сүөдэр абатын курдук аба ууһун баһылыга чарчыына тойон буола сылдыбыта.

Абалара сааһыран баран үлэни кыайбат буолбутугар сүөһүлэрэ-астара абыһаан атын ыаллар кэмнэринэн дьаданытык олорбуттара.

Архыып докумуонугар 1895 сыллаабы перепись быһыытынан:

Степанов Иван Тимофеев/Харчаа Уйбаан/-хаһаайын, 68 саастаах. 1827 с.т.

Пелагея Федорова - ийэлэрэ	70 саастаах. 1825 с.т.
Федор - уоллара	42 саастаах. 1853 с.т.
Анна Васильева - кийииттэрэ	21 саастаах. 1874 с.т.
Александра Федорова —кыыстара/сиэн/	14 саастаах. 1881 с.т.
Иннокентий Федоров — уоллара/сиэн/	8 саастаах 1887 с.т.
Петров Алексей Иосифович —иитийэх	13 саастаах 1882 с.т.
Васильева Мария Иннокентьевна — батараак	38 саастаах 1857 с.т.
Васильев Алексей Павлович - батараак	19 саастаах 1876 с.т.

Онон бу батараактардаах, иитийэх дьоннордоох 9 киһилээх дьиэ кэргэнэ элбэх сүөһүнү ииппит буолуохтарын сөп.

Оттон бу перепискэ туһунан олорор уола Сэргэй туһунан манньк суруллубут:

Тимофеев Сергей Иванович — хаһаайын.	45 саастаах. 1849 с.т.
Тимофеев Егор Сергеевич — уола.	5 саастаах. 1890 с.т.
Васильева Мария Даниловна — батараак.	45 саастаах. 1850 с.т.

Бу докумуонтан көстөрүнэн Егор Сергеевич улааппытын кэннэ Дьагды Дьөгүөр диэн ааттанан мас уһунан биллибит киһи. Кини биһиги геройбут Алексей Миронов төрөппүт аҕата буолар. Бу испииһэк өссө биир дыктитинэн Дьагды Дьөгүөр Сэргэй Харчахов уола эбит. Бу испииһэккэ көстөрүнэн Дьөгүөр ийэтэ суох эбит. Ол аата, кини кыратыгар ийэтэ суорума суолланнаҕа. Аҕата Сэргэй бэйэтиттэн 22 сыл балыс Сөдүөччүйэ, сахалыы аата — Нутууска диэн кыһы кэргэн ылбыт.

Ол туһунан 1899 сыллааҕы дьиэ кэргэн испииһэгин перепиһэ онһулулубутугар көрөбүт:

1. Сергей Иванов/Бытыктаах/ - 49 саастаах.
2. Егор - уола - 7 саастаах.
3. Федосия - 27 саастаах.

1. Федор Иванов /Хаччаа уола/ - 45 саастаах.
2. Алексей - уола - 15 саастаах.
3. Анна - ойоҕо - 25 саастаах.
4. Пелагея - ийэтэ- 75 саастаах.

Манна көстөрүнэн Дьагды Дьөгүөр ийэтэ Федосия маачаха ийэтэ буолар. Өссө бу испииһэккэ аҕалара Харчаа Уйбаан суох. Онон Харчаа Уйбаан 1898 сылга өлбүт эбит. Аҕалара өлбүтүн кэннэ уолаттара быста дьадайбыттар. Ону биһиги көрөбүт 1906 сыллааҕы хаһаайыстыбаннай испииһэктэн:

1. Сергей Иванов/Бытыктаах/-2 аттаах, 1 ынахтаах.
2. Федор Иванов — Харчаа уола — 4 аттаах, 2 ынахтаах.

Манан баайдара бүтэр. Ол аата, бултаан, балыктаан, уһунан эбинэн олоҕу тар эбит.

Сергей кэннэки кэргэниттэн иккис уол оҕоломмота. Кини сурукка киирэр аата Харчахов Прокопий Сергеевич. 1900 сыллааҕы төрүүх. Кини Дьагды Дьөгүөр быраата буолан тахсар. Өссө архыып матырыйаалыттан 1926 сыллааҕы хаһаайыстыбаннай испииһэги көрөбүт:

1. Харчахов Прокопий — 1 аттаах, 1 ынахтаах, 4 сүөһүлээх.

Манна көстөрүнэн 1926 сылга Сэргэй уонна Сүөдэр испииһэккэ суохтар. Онон бу испииһэк онһулуон иннинэ өлбүттэр. Оттон Дьагды Дьөгүөр инитэ Анна Аянитова ахтытынан 1926 сыллаахха сөтөл буолан өлбүт.

Бу колхозтааһын буолуон аҕай иннинээҕи баайдара суруллубут. Оттон колхозтааһын буоларыгар баара-суоҕа аҕыйах сүөһүлэрин уопсайга холбоон киирбиттэрэ. Сүөдэр Харчахов өлбүтүн кэннэ кэргэнэ Анна кыһыл партизан, Кэнттик сэбиэтин председателэ Муччуруков Афанасийга кэргэн тахсыбыт. Манна даҕатан эттэххэ Анна көрүүхтэн үчүгэй көрүүнээх, өйдөөх-төйдөөх үтүө дьахтара үһү. Сүөдэргэ кэргэн олордобуна иккитэ хаста күрэтэ сатаабыттара номоххо кэпсэнэр. Кыыстара Өлөксөөндөрө Слепцов Илларионна кэргэн тахсар. Дарыбыан кинээстээн сылдыбыт киһи этэ. Орто баайы сэниэ ыал буолбуттар. Кинилэр Иннокентий Илларионович Слепцов диэн уолламмыттара, 1914 сыл төрүүх. Сүрдээх күүстээх-уохтаах, бэйэтин кыанар киһи буолан тахсыбыта үһү. Онтон олох долгунугар оҕустаран Аҕа дойду сэриитин иннигэр хаайыыга түбэспит. Кэлин хаайыыттан күрээн Хас да сылы быһа саһа сылдьан баран сураҕа суох сүппүтэ. Дарбыаннаах Кэлин оҕоломмуттара да оҕо турбатаҕа. Онтон мунчааран Өлөксөөндөрө эдэр сааһыгар өлбүтэ.

Харчахов Сүөдэр иккис оҕото Алексей 1884 сыл төрүүх. Улаатан баран ыал буолбакка өлбүтэ.

Билигин Харчахов Сергей оҕолорун билсиэбин. Сэргэй иккис уола Харчахов Прокопий Сергеевич/Муохалаах/ 1900 сыллааҕы төрүүх. Саҥа сэбиэт быһааһа олохтонуутугар актыыбынайдык кыттыбыта, сэбиэт депутатынан үлэлээбитэ. Партизан Муччуруковы кытта доҕордоспута. Земпередели/сир үллэстиитин/ ытыспыта. 1926 сылтан 1930 сылга дылы Чап уустарын мунһан уус артыалын тэрийэн председателлээбитэ. Оттон бухгалтерынан Хама ров Иосиф Васильевич этэ. Уустар уһаммыт тэриллэрин кыһын сыарҕанан тиэйэн Бүлүү куоратыгар киллэрэн туттараллара. Оттон саас уһаммыттарын өрүс халааннаан турдаҕына болуокка тиэйэн киллэрэллэрэ. Чап уустара бастакы артыаллар, колхозтар тэриллэн үлэлииллэригэр улахан үтүөнү-өнгөнү онорбуттара. Оттон Прокопий “Прожектор” колхоз тэриллэбитигэр бастакы

нан киирбитэ, тэрийсибитэ. Аҕа дойду сэриитигэр баран сырдык тыынын толук уурбута. Борокуопшай Лэһэкэ Бүөтүр кыһын Мавраны кытта ыал буолан олорбуттара. Баар-суох кыыстара Анна Прокопьевна Харчахова /1929-1997/ өр сылларга оройуон балыһынатыгар медсестранан үлэлээбитэ. Сэрии ветераныгар Саввинов Герасим Васильевичка кэргэн тахсыбыта. Иннокентий/1948-1978/ диэн уол оҕоломмуттара ыал буолбатаҕа. Анна Прокопьевна ииттибит кыһа Люба билигин Үөһээ Бүлүү детсадыгар методистыыр. Тумусов Семен Семеновичтыын дьоллорун холбоон дьоһун-мааны ыал буолан олоролор.

Сэргэй Харчахов кэргэнэ Сөдүөччүйэ/Нутууска/ 2 Үөдүгэй нэһилиэгин олохтооҕо Түөтээнэп Баһылай кыһа этэ. Сэргэй 1910 сыллаахха өлбүтүн кэннэ Семенов Андрей диэн Өргүөт нэһилиэгин Баабаннык эмээхсин уолугар кэргэн тахсар. Онон аатын Баабаннык Өндөрөйүнэн билинэллэр. Кинилэр 1912 сыл Аана диэн кыыстаналлар. Аана Герой Мироновтыын эт саас тыылар, улаатан баран Аянитов Пуд Михайловичка колхозтаахха кэргэн тахсыбыта, “Прожектор” колхоз төһүү үлэһиттэрэ буолбуттара. Аянитовтаах алта оҕолоохторо. Бары ыаллар. Элбэх сиэннэрдээх. Убаастабыллаах тыыл ветерана Семенова — Аяникова Анна Андреевна билигин Үөһээ Бүлүүгэ олорор.

Дьэ, итинник Дьагды Дьөгүөр аймактарын туһунан.

Билигин А.Миронов төрөөбүт аҕатын кытта билсиэбин.

Дьөгүөр кыра эрдэбиттэн аҕата тимири уһанарын көрөн, ол идэтигэр уһуйулан улааппыта. Кэлин мас уһунан улаханлык биллибитэ. Дьагдьы Дьөгүөр уонна ханас Баһылай диэн Кэнттик нэһилиэгин маһынан ойуулаан-мандардаан, моһуоннаан-таһаалаан онгорбут остуоллара, олох мастара, ыс-кааптара улахан үлэххэ онгоһуллаллара. Кини онгорбут аллара өтө сылгы туйахтаах, токур моһуоннаах атахтаах остуоллара билигин да ыалларга бааллар. Ону таһынан удьурбайынан чороону, кытыйаны, табаах хамсатын, хамыйабы сиэдэрэйдээн онгороро. Уус киһи сатабыллаах, уус харахтаах, мындыр өйдөөх киһи буоллаҕа. Балта Аянитова Аана Алексей Миронов хаар тыскатын көрөн баран: □ Өлөксөй үүт-үкчү аҕатын Дьөгүөр курдук эбит ээ, “- диэбитэ. Дьөгүөр көрсүө-сэмэй бэрээдэктээх киһи буола улааппыта. Онон Дьөгүөр хайдах киһитин, кини тас көрүнүн, майгытын А.А.Миронов туһунан суруйуулартан, түспүт хаартыскатыттан дьүөрэлээн билиэххит дии саныыбын. Аны билигин А.Миронов ийэтин Аппырысыанньа өттүнэн удьурдарын ырытан көрүөбүн. Кинлэр төрүттэрэ Остобунай аҕа ууһа. Олорбут олохторо Ураһалаах алаас хоту халдыайыта. Боччоомолору кытта аймахтаһан Тоһор Испирдиэн диэн киһи олорбут. Тоһор Испирдиэн таһынаабы ыала Убаһа Баһылай балтын Агафияны кэргэн ылбыт. Кинилэр 1870- ча сыллаахха төрөөбүттэр. Ураһалаах алаас хоту халдыайытыгар туруорбах балаһаннаах, биир-икки ынахтаах дьаданытык олорбуттар. Кинилэр уоллаах кыыс оҕоломмуттар. Артакаан Мэхээлэ/1888-1922/ уонна Аппырысыанньа диэннэр/1890-1937/. Тоһор Испирдиэн эрдэ өлбүтүн кэннэ ийэлэрэ Агафия икки оҕотунаан ыал буолан быстар дьаданытык олорбуттара. Туос иһит эгэл гэтин, ат буутайын, сөрүөтүн дьонго үлэххэ онорон биэрэннэр эбии астанас булуналлара. Саас сэбирдэх ситиитэ хатын маһы илэчитин алдыаппакка эрэ туос хастыыллара. Аппырысыанньа ийэтинээн Агафиялыын наар туос иһити- чабычабы, ыаҕаһы эгин араастаан киэргэтэн тигэллэрэ. Туоһунан бэл чэй иһэр тордуйа онороллоро. Чараас туоһу таһастаан, синныгэс баҕайы ыаммыт талабы тыыран иилээн кэбиһэллэрэ. Туостарын сылаас ууга уган ыла-ыла ыастаан, ситиинэн ыга тардан, уу тэстибэт гына, көрүүххэ үчүгэй моһуоннаахтык онороллоро. Сылаас чэйи куттахха олох тэстибэт уонна чэй иһэргэ киһи уоһун хаарыйбат буолара. Сылгы сөрүөтүн эмиэ киэргэтэн онороллоро. Манган сиэли лабыкта уутугар оргутан аранас өңлүүлэрэ. Хара-кугас сиэлинэн саахыматтыы ойуулаан, эбэтэр уһун ньолбуһах ойуулаан киэргэтэн онороллоро. Ол сөрүөнү ат буутайын үрдүнэн самытыгар тийэ саба онороллоро, ол үрдүнэн үрүн көмүс сырайдаах ынгырынан ынгырдыыллара. Ат буутайын эмиэ онороллоро. Буутай кэминэн киэннээх дьааһыкка бастаан сылгы, убаһа сиэлин сахсатан тэлгэтэллэр. Онтон ол үрдүнэн тайах түүтүн баата курдук дэхсилээн тэлгэтэллэр. Эмиэ сиэли таҕайдаан тэлгэтэллэр. Онтон эмиэ тайах түүтүн тэлгэтэллэр. Тайах түүтэ суох буоллабына сылгы түүтүн кырыатаан хомуйан тэлгэтэллэрэ. Бүтэһигэр сылгы сиэлин таҕайдаан тэлгэтэллэр. Оччоҕо дьааһыкка сүөм үрдүктээх түү дьапталҕата буолтун кэннэ, уунан ибиирэн илитэн баран, холбуйа иһигэр ньимиччи түһэр хаппахтыылар уонна дьыэ үрдүттэн тирээбиллэн батталлар. Нөнүө күнүгэр ылан кыл ситиинэн сирийэ тигэллэр. Дьэ оччоҕо ат сиһигэр сөп түбэхэр сымнаҕас, чэпчэки ынгыранныгар тэлгэнэр буутай тахсара. Үчүгэй буутайдаах ынгырга аты бааһырдыбакка ыарахан ырдыыны ырдыахха сөп. Оччотооҕу саха ыалын ахсын буутай туттуллара. Онон кинилэр буутайы улахан үлэххэ онороллоро. Иванов Калинник Прокопьевич, оччолорго уончалаах уол, ыалларыгар, аймахта

рыгар тахсан кинилэр хайдах үлэлиллэрин, тигэллэрин көрбүтүн кэпсээбит.

Ол олодохторуна, күһүн от бүппүтүн кэннэ, сүүрбэччэлээх уол Дьагды Дьөгүөр Аппырысыанньалаахха кэлэн олорон уһаммыт. Остуол, ыскаап онорбут. Алтынны саҕана Батастаахтан ааттаах баайтаһын биэни аҕалан өлөрөн уруу тэрийэн ыал буолбуттар. Нөнүө сылыгар 1912 сыллаахха Өлөксөй диэн уол оҕоломмуттар. Оччотооҕу эмп-том суох ыарахан олоххо түбүр күлүөс эмкэ бэриммэт ыарыынан ааҕаллара. Кыайан үтүөрбэккэлэр элбэх ыччат эдэр саастарыгар ыалдьан өлөллөрө. Дьөгүөрү эмиэ түбүркүлүөс ыарыы буулаан ыарыттыар буолбута. Онтон сылтаан Аппырысыанньа, кыра Өлөксөйө биирин туолан хаама сырыттабына, арахсан хаалбыттара. Дьагды Дьөгүөр күөх оту тосту үктээбэт сытыары -сымнаҕас киһитэ үһү. Хаста да кэлэ сылдыбыт да Аппырысыанньа чугаһаппатах. Онон Боччоомо Борокуоппайын аахха хонон баран Батастааҕар төннөрө. Борокуоппай Аппырысыанньаҕа баран: □Эн Дьөгүөрү тоҕо үүрэбин? Бэрт сытыары-сымнаҕас киһи,эн этэргиттэн тахсыа суоҕа, уус, мындыр үтүө киһи“-диэн этэн көрбүт да ылымматах.

Дьагды Дьөгүөр кэлин Тимофеев Бүөтүр — Уһун Өттүк кыһын Арыппыыны /1892 с.т./ кэргэн ылбыта. Кинилэртэн Бороскуобуйа диэн кыыс төрөөбүтэ. Алексей Миронов бу балта Бороскуобуйа Седалищев Афанасий диэн киһиэхэ кэргэн тахсыбыт. Седалищев Афанасий диэн лөчүөк уола. Ону

Тэллэй кулаак ииттибит. Нууччалыы хааннаах, улахан толугу киһи этэ.

Сангаарга баран олохсуйбуттара уонна 1972 сыллаахха өлбүттэрэ. Кинилэртэн икки уол оҕо бааллар:Сангаар пароходствотыгар үлэлиллэр үһү.

Кинилэр олохторун-дьаһахтарын билбэтибит. Дьагды Дьөгүөр бу кэргэниттэн эмиэ арахсыбыт. Өлүөр дылы уһана сылдыбыт. Өлөрүгэр /1926 с/ киириннээн ийэтигэр Сөдүөччүйэ — Нутуускаҕа бүөбэйдэтэн көмүс унуо бун көтөхтөрбүтэ.

Кыра Өлөксөй ийэтинээн ыалы кэрийэн иистэнэн, туос иһит онорон сылдыбыттара. Ол курдук киһини билиэбиттэн оччотооҕу кыаммат-түгэммэт дьаданы олох кыһалҕатын этинэн-хаанынан билбитэ. Өлөксөй 4-5 саастааҕар Тумусов Ыстаппааннаахха тийдэхтэринэ саастыылааҕа Сысой уолу кытта тапсан оонньууллара. Кэлин Аҕа дойду сэриитин ветерана, Кыһыл Сулус орден кавалера, 12 оҕо аҕата, кырдыаҕас тимир ууһа снайпер А.А.Миронов туһунан кэпсиэр: □Өлөксөйдөөх биһиэхэ кэллэхтэринэ түөрт-

биэс саастаах сылдьан тапсан оонньуурбутун өйдүүбүн. Онон снайпер А.А.Миронов биһиэхэ Кэнтиккэ төрөөбүтэ, Харчаалар ыччаттара буолара чуолкай“, -диирэ.

Таайдара Убаһа Баһылай 1915 сыллаахха Бүлүү Халбаакытыгар баран олохсуйбут. Халбаакы Саһаабытыгар олохтоох Мироновтардыын ыалласпыт. Былыргы дьон үгэһинэн Убаһа Баһылай Миронов Охоһоһойго- Тугулука Аппырысыанньаны суорумньулаабыт. Биир күһүн Тоһордорго Бүлүүттэн Тугулук Охоһоһой, толору аата Миронов Афанасий Ефимович диэн киһи олохсуйбут. Тугулук сүрдээх булчут, кириилээх-тахсыылаах бэрт сыты-хотуу киһи эбит. Бултуу бардабына куобахтаах, кырынаастаах, мас көтөрдөөх, наар илии тутуурдаах кэлэрэ үһү. Сотору /1917с./ Аппырысыанньалааҕы Бүлүү куоратыгар көһөрөн илдьэ барбыт. Кыра Өлөксөйү сөбүлээн, таптаан оҕорбообут. Бүлүү куоратыгар олохсуйаллар. Аппырысыанньа Харитонов атыһыкка хамнаска үлэлээбитэ. Ол олодохторуна

Иванов Калинин Прокопьевич Бүлүү куоратыгар киирэ сылдьан Аппырысыанньалаахха хонон-түһэн тахсыбытын кэпсээбитэ. Онтон 1922 сыллаахха гражданской сэрии долгунугар бандьыт сабана Халбаакыга дьонноругар тахсан олороллор. Кэлин олох-дьаһах оннун булбутун кэннэ, 1924 сыллаахха, Балаҕаччыга көһөн киирэллэр. Уон икки саастаах Өлөксөй Аҕатын батыһа сылдьан сааланарга, бултуурга үөрэнэр. Мастаах эбэ хотун куһа-хааһа, эмис собото, Балаҕаччы баай хара тыатын балым-салым булда оччотообуга дэлэй да этэ. Аҕата Өлөксөйү батыһыннара сылдьан булт мыы-дараһыгар уһуйура, кустары хайдах холбоон баран тиһэ ытарга, көтөн иһэр үөр куһу хайдах күөрэтэн ытарга, мас көтөрүн бултуур албастарга, куобаҕы төбөҕө, тиини тириитин алдыппакка харахха түһэрэргэ үөрэтэрэ. Оччотообуга баай хара тыа маанылаах кыыла лөкөй тайаҕы, кыыл табаны тыын сиригэр хайдах ытан өлөрөргө сүбэлиирэ. Ити көстөхтөрүн сыл Балаҕаччы түөрт кылаастаах оскуолатыгар маннайгы кылааска үөрэнэ киирбитэ. Үһүс Кылааска үөрэнэ сырыттабына аҕата эмискэ сыыстаран ыалдьан өлөн хаалбыта. Уон биэстээх уолчаан дьарамай санныгар хаһаайыстыба бары үлэтэ сүктэриллибитэ. Тарбыйахтаах ынаҕы кыстатан иитии, оттоһун, туруорбах балаҕан көмүлүөк оһоҕор мас кыстааһына уол ньулдьаҕай этин-хаанын или-хиннэрэллэрэ. Дьиэ кэргэнин иитэр-аһатар туһугар быыс буллар эрэ мэл-дьи булка сылдьара. Дьэ ол курдук төрдүс кылааһы үөрэнэн 1928 сыллаахха бүтэрэр. 16 саастаах уолчаан комсомол чилиэнэ, нэһилиэк биир бастын үөрэхтээх ыччата буолар. Нэһилиэк общественной үлэтигэр, санга олох тутуутун түбүктээх, сыралаах үлэтигэр буһар хатар. Лоп бааччы ылыннарыылаах тыллаах-өстөөх сытыары-сымнаҕас майгылаах, бүгүрү үлэһит буолан Өлөксөй авторитеттанар. 1929 сыллааҕы тыа сиригэр олоҕор улахан суолталаах сир үллэһинин(земпередели) ытыһар. Ити сыл ахсынньытыгар Мастаах улуусун комсомол ячейкатын бюротун чилиэнинэн, ячейка иккис секретарынан талыллан үлэлиир. Оччотообу комсомол ыччат ханна да санга олоҕу тутарга партия тирэбэ, тэрийэр күүһэ этэ. Ити курдук биһиги Өлөксөйбүт 17 саастааҕар улууһу салайааччы киһи буола үүммүтэ. Сир үллэһинин кэнниттэн тыа сиригэр өссө улахан политической хампаанньа-холбоһуктааһын саҕаламмыта. Бастакы артыалларга, колхозтары тэрийиигэ комсомоллар баһылаан-көһүлээн барбыттара. 1931 сыл муус устарга Мастаах бастакы колхоза

□Ком муна ыллыга“ тэриллибитэ.

Балаҕаччы төрүт олохтообу, коммунистическай үлэ ударнига Н.И.Мякчиги-ров бокуонньук ахтарынан А.Миронов колхозка киирэригэр биир ынаҕы, биир оҕуһу, биир аты холбообут. Колхоз бөбөргүүрүгэр туох-баар кыаҕын, сатабылын биэрэрэ дииллэр. Дьулуурдаах хоһуун үлэһити атыттарга холобур оҕостоллоро. Тиритэн —хорутан от охсон нэлэлдьитэ сылдьан табаарыстарыгар: □Биир мүнүүтэ кыһыл көмүс солутунньукка тэннээх“,—диирэ. Ити кы-

наттаах тыла Мастаахха уос номоҕо буолбута. Оччотообу эдэр ыччат хайдахтаах өрө көтөбүллүүнэн, активной позициянан санга олоҕу тутууга ылсаллар эбитий? Эдэр ыччакка чакчы да холобур буолар үтүө бастын дьоммутунан киэн туттуохтаахпыт.

1931-32 үөрэх дьылыгар Мастаах оскуолатыгар бэһис кылаас дьэ аһыллыбыт Өлөксөй бэһис, алтыс кылаастары ситиһиилээхтик бүтэрбитэ. Үөрэниэн баҕата күүстээбэ. Төһө да дьоно кыамматаллар табаарыһынаан Г.С.Киреев-тиин Үөһээ Бүлүү Далырыгар кэлэн сэттис кылааска үөрэммитэ. Хомойуох иһин, дьоно кыаммаккалар, усулуобуйа кытаанаҕынан сыл ангаарыттан дой-

дутугар төннүбүтэ. Онтон салгыы үөрэммэтэбэ.

Колхозугар үлэлээн-хамсаан, совет депутатынан активнайдык үлэлээбитэ.

□ Колхоз кыһата“ диэн эркин хаһыата таһааралларыгар суруксутунан, уру-
һуйдугутунан Өлөксөй буолара. Багдарыын Сүлбэ дыаныһан, көрдөөн булбут
хаһыатын биир таһаарыыта баарын кинигэтигэр көрдөрбүтэ. Оччотооҕу эр-
кин хаһыата хайдахтаах тэрийэр бойобуой бэчээт буоларын киһи ааҕан сө-
бөр. Урукку колхозтаахтар, тыа сириҥ дыоно, быстар дыдангытык олоро-
лоро. Ону биһиги манньык холобурдартан көрөбүт. 1939 с. балаҕан ыйын 15
күнүгэр Калинин аатынан кохозка киирбит А.А.Миронов дыиэ кэргэттэрин,
баайын дуолун суруйбут докумуоннара баар. Ыал аҕата-Миронов А.А. 1912с
төрүүх, колхозтаах. Кэргэнэ Варвара- 1913 с. төрүүх, колхозтаах. Ийэлэрэ
Аппырысыанна- 1885 с. төрүүх. Өлбүт. Балта Лариса- 1929 с. төрүүх. Уола
Василий -1932 с. төрүүх, кыһа Луиза- 1937 с.төрүүх, кыһа Зинаида- 1938
сыллааха төрөөбүт. Баайдара диэн: биир тарбыахтаах ынах уонна көмүлүүк
оһохтоох туруорбах дыиэ. Онон бүтэр. Оччотооҕу колхоз дохуота диэн туох
кэлээхтиэй. Сыл устата абаанса ылан аһаан баран сыл түмүгэр биирдэ до-
хуот аахсаллар. Онтулара даҕаны арыы, эт дуома. Оччотооҕу Мастаахха дуон-
наах бурдук ыһыта суох этэ. Дьэ бу сэттэ киһилээх дыиэ кэргэни иитэргэ
биир ынах этэ, үүтэ туохха тийээхтиэй, чэй эрэ үүтэ буолар буоллаҕа. Дьэ
ол иһин Өлөксөй колхозка үлэлиирин быһыһыгар наар бултаан дыонун ии-
тэрэ. Бу булт алыбыгар ылларыы, бултааһын хаамыыта-сүүрүүтэ спорт биир
көрүнгэ буоллаҕа. Ата суох колхозтаах барытыгар туос сатыы сыдыара. Көс-
төн ордуктаах Мастаах эбэҕэ баран бултаан-алтаан толору сүгэһэрдээх кэлэ-
рин дыоно дэлэ кэтэһэллэрэй? Булт сыңдалҕаннаах сырыыта, тонуута-ха-
тыыта, бэргэнник, түргэнник туттан-хаптан ытыы Өлөксөйү эт-хаан өттү-
нэн эрчийэрэ,тулуурга-дылуурга буһарара-хатарара. Дьэ ол да иһин сэриигэ
барыан иннинэ нэһилиэк ыһахтарыгар атах оонньуутугар, сүүрүүтэ ким да
кини иннин ылбата, бириис хомуйан үөрүү-көтүү бөбө буолаллара.
Бэргэнник ытыыга үөрэниитэ эмиэ бу оҕо сааһыттан саҕаланан булка
эрчилибит идэтэ этэ. Күһүн тиингээтэбинэ тириитин буорту гыммат
наадатыгар, наар харахха ыта үөрэнэрэ. Куобаҕы мэлдьи төбөҕө ытар этэ.
Оттон көтөн иһэр күһү холботолоон баран, тоҕута ытан, ытыытын
аахтарара. Түһэн олоорор кустары, хаастары биллибэтинэн сыылан, үөмөн
киирэн кэтэһэн холботолоон баран тиэритэ тэптэрэрэ барыта киниэхэ
төрүүбүттэн үөрүүх курдук буолбута.

□ Коммуна ыллыга □ колхоз бөдөнсүйөн М.И.Калинин аатынан колхоз
буолбутугар председателинэн Георгий Николаевич Васильев анаммыта.
Г.Н.Васильев кыһыл партизан, Снитко этэрээтигэр сылдьан харса суоҕунан,
сытыы булугас өйдөөбүнэн, бэргэн ытыаһытынан биллэрэ. Көхтөөх булчут
Өлөксөйдүүн тапсан бултууллара. Кырдыаҕас коммунист Өлөксөй өй-санаа
өттүнэн ситэригэр- хоторугар сүбэ- ама, үтүө холобур буолара. Икки бэргэн
ытааччы, быыс булан, сыал ытан күрэхтэһэллэрэ. 50 миэтэрэлээх сиргэ
быһаҕы биитинэн утары туруоран баран онно туоһапка буулдьатын хайа
тыарга күрэстэһэллэрэ. Эбэтэр, эмиэ 50 миэтэрэлээх сиргэ испиискэ хаа-
тын ортотугар хара бэлиэлээн баран ону табарга куоталаһаллара. Улахан
киирсии кэнниттэн Өлөксөй кыайыылаах тахсан Мастаах бастын бэргэн
ытааччытын аатын ылбыта. Өлөксөй кэлин сэриигэ барыан иннинэ Киин
Статистическай управленияҕа инспекторынан үлэлээбитэ.

Саха сиригэр самаан сайын салаллан, дыон- сэргэ күөххэ үктэнэн үөрөн-
көтөн, санаалара көнөн, айгыр ыһаҕы айгыһыннаран, көрү- күлүүнү көбү-
лүттэн тутар күннэрэ үүммүтэ. Бэс ыйын 22 күнэ сайынҥы күн мунугаан

уһаан, түүн күн имэ сүппэккэ да сырдаан дьэргэйэн тахсар үрүн түүннэр барахсаттар кэрэлэрин. Эдэр сааска утуйары да умнан айылҕаны кытта алтыһар кэрэтиэн! Ол эрэн, саха дьонун бу үтүө күннэрин саппабырдан хааным-сах немецкэй фашистар уодьаһыннаах сэриилэрэ Ийэ Дойдуга саба түспүт-тэрэ. Улуу арийскай арааса аатыран аан дойдуну баһылыырга туруммуттара. Хас да тыһыынчанан аабыллар самолеттарынан тоҕо анһан киирэн бомбалаан барбыттара. Тыһыынчанан танкалар ытыалыы- ытыалыы тоҕо солоон киирбиттэрэ. Сүүһүнэн советскай эйэлээх куораттар, сэлиэнньэлэр уот кутаа ортотугар буолбуттара, күлгэ-көмөргө кубулуйбуттара. Сир дойду синнэр тыаһа, күн- ый көстүбэт күдэнэ оргуйбута. Алдьархайдаах, амырыыннаах, хаан тохтуулаах Аҕа Дойдуну көмүскүүр Улуу сэрии саҕаламмыта.

Эйэлээх олоххо олорбуппут сыччах. Өлөр- тиллэр иһин охсуһуу, хаан-хаанга хабыр хапсыһыта саҕаламмыта. Ийэ дойду көмүскэлигэр бары Коммунистическай Партия советскай норуоту ынгырбыта. Суостаах күннэр үүммүттэрэ. Саха сириттэн хас нэһилиэк ахсыттан сүүһүнэн аабыллар эдэр уолаттарбыт, убайдарбыт, аҕаларбыт сэриигэ ынгырыллыбыттара. Үгүс ыалга кыра кыаммат оҕолору кытта үлэни- хамнаһы кыайбат ийэлэр, эбэлэр, эһэлэр эрэ хаалбыттара. Элбэх харах уута тохтубута, эрэй- кыһалҕа элбээбитэ, аас- туор олох, хоргуйуу саҕаламмыта.

А.А.Миронов 1941 сыл балаһан ыйын 3 күнүгэр Кыһыл Армия кэккэтигэр ынгырыллыбыта. Сэриигэ барарыгар Өлөксөй 29 сааһа санга туолбута. Саамай сааһын үгэнигэр сылдыар ыал аҕата кыаммат- хотуммат дьиэтин кэргэнин хаалларан барбыта. Кэргэнэ Варвара 28 саастааҕа. Балта Лариса 12 саастааҕа, уола Вася 9 саастааҕа, кыыһа Луиза 4 саастааҕа, кыра кыыһа Зина 3 саастааҕа. Сэриигэ барарыгар оҕолоро, кэргэнэ сайыһа хаал-Быттарыттан Өлөксөй сүрэҕэ хаанынан ытыыра, аба-сата санаата үүйэ-хаа-йа тутара, кырыыстаах өстөөгү түргэнник кыайан- хотон кэлиэн баҕарара. Дьонноро колхозка кыайан олоруо суох буолан куоракка көһөн киирбиттэрэ. Онно да үтүө олох күүппэтэҕэ, сэрии сылларын аас-туор олоҕо үүйэ-хаайа туппута.

Билигин, күндү ааҕааччы, Өлөксөйбүт сэрии уот будулҕанын ортотугар өлөрү-тиллэри билиммэккэ хайдах бойобуой суола барбытын, урут бэчээттэмкэ олобуран, быһа тардыылары онгортон билсиэхпит. Саха сириттэн барбыт буйуттарбыт бары Мальтаҕа тохтоон байыаннай үөрэҕи барбыттара. Үксэ үөрэҕэ суох, тыаҕа бүтүн үөскээбит саха саллааттарыгар байыаннай олох-дьаһах, үөрэтии, тревога арааһа олус кытаанаҕа. Ону таһынан ас-үөл, танас сап мөлтөҕө эбиллэрэ. 1941 сыл бүтүүтэ адырҕа өстөөх Москваҕа ыҕа анһан өлөр-тиллэр туһугар хабыр хапсыһыы барара. Ханна да балаһыанһа кытаанах буолара чуолкай буоллаҕа. Хас да ыйдаах сыра-сылба быстар бэлэмнэтиитин кэнниттэн Өлөксөйдөөх чаастарын вагоннарга олордон фронт-на атаарбыттара. Москва аттынааҕы кыырыктаах кыргыһыы бара турдагына Смоленскай уобалас сиригэр Рожково дэриэбинэ таһыгар 1942 сыл олунньу 1 күнүгэр тийбиттэрэ. Онно кини Арбааны фронт 33 армиятын 110-с дивизиятын 1291-с полкатын 1-гы стрелковай батальонун сатыы разведкатын взводун кыһыл армееһынан буолбута.

Наһаа тымныы кыһын буолбута. Бу бириэмэҕэ Москва аттыгар тымныы 30-35 кыраадыска тийэрэ. Саха саллааттара, биһиги 50-60 кыраадыстаах тымныытыгар үөскээбит дьон, улахан тулуурдаахтарын көрдөрөллөрө. Полковой батарея комиссара Павел Петрович Пшеничная саха саллааттарын истинник көрсүбүтэ. Сахалар бирикээһи толоругастарын, бэрээдэктээхтерин,

тулуурдаахтарын уонна бэргэнник ыталларын бэлиэтии көрбүтэ, бодоруһан билсбитэ. Өлөксөй үөрэнэ сылдьан бойобуой бинтиэпкэнэн сыал ытыгытыгар бастыгнар кэккэлэригэр буолара. Бэйэтин истин санаатыгар снайпер буолуон баҕарара. Дойтутугар сылдьан бултууругар үөрэммит сатабылларын туһанан өстөөхтөрү булт курдук бултуон саныыра. Комиссар Пшеничнэйгэ, түгэн көстүбүччэ: □Мин снайпердыхпын баҕарабын,“–диэн эппитэ.

Оччотообуга снайперскай хамсааһын санга сабаланаан ээрэ. Оттон бу полкаҕа снайпердар бөлөхтөрө тэриллэ илик этэ. Рожково дэриэбинэ таһыгар түүн санга кэлбит рота кыырыктаах кыргыһыга киирэн икки дэриэбинэни босхолоон бастакы сүрэхтэниини ааспыта. Бомба эстиитэ, снаряд дэлби барыта, □Ураа!“ хаһынан атаакаҕа киирсии, тутуһан туран ыстыгынан кэйгэллэһии кэнниттэн элбэх киһи охсуһуу хонуутугар охтубуттара. Өлөксөйдөөх взводтарыгар бэрт аҕыйах буолан хаалбыттара. Сорох саллааттар сааны мээһэ эһэллэрин көрөн Өлөксөй сүөлүргүү санаабыта. Кини бу киирсиигэ икки фашиһы ытан өлөрбүтэ. Хабыр хапсыһыга хайдах тыыннаах ордубутун да өйдөөбөтөҕө. Табаарыстара өлөрдүү табыллан ыһытаабытынан охтон түһэллэрэ, бааһырбыт дьон ыһыллара-хаһыллара, сырдык-харанга быһыгар охсуһан силиктэһии- дьэ дьулаан хартыына. Кыр өстөөхтөн иэстэһэр уордайыы, илбис санаа Өлөксөйгө инпитэ. Кини сылбырҕата, дыапсаҕайа көмөлөһөн тыыннаах хаалбыта. Эйэлээх кэмнэ киһи киһини өлөрүүтэ ынырык, үйэлээх сааскар сүппэт мэн, аһыы буоллаҕа. Оттон билигин сэрии. Хаан-хаанга, тыын-тыынга харбас. Өстөөбү харыстаан тыыннаах орпоккун. Эбэтэр эн, эбэтэр кини диэн судургу боппуруос турар. Арай саха номоҕор кэпсэнэрин Өлөксөй өйдүүрэ: Былыр кыргыс үйэтин саҕана саха боотуругар ойуунунан илбис ингэрэллэрин. Оччоҕо ол боотур күүһүгэр күүс эбиллэрэ, биилээххэ бэриммэт, охтооххо охтубат, ыалдьар этэ, тохтор хаана суох буолан охсуһан өстөөхтөрүн өрөгөйдүүрүн истэрэ. Дьэ оннук турукка киирэр сүрэхтэниини ааста. Күнүс дэриэбинэ таһынан ааһан иһэн-нэр киһи дьулайар ынырык хартыынатын көрбүттэрэ: Өстөөхтөр бөһүөлөктөн оҕону, дьахтары, кырдыаҕастары үүртэлээн таһааран ынырыктык сэймэктээн, икки атахтаах өйүгэр баппаттык дьаабылаан өлөртөөбүттэрин. Маны көрөн тохтооннор бэргэһэлэрин устаннар сангата суох сөнөдүһэн турбуттара. Бу фашистар сиэхситтэр киһи аймах хаһан да билбэтэх сидьинин онорор дьон эбиттэр. Бука бары уордайыы, илбиһири тыһын киллэрэн андаҕайбыттара: □Сиэхситтэртэн иэстэһиэхпит! Андаҕайабыт!“,–диэн биир киһи курдук ньиргиппиттэрэ.

Кулун тутар 14 күнүгэр дивизия чаастара Тулузово диэн нэһилиэнньэлээх пууну ылбыттара уонна кэтэт фронт устатыгар оборонаҕа киирбиттэрэ. Оборонаҕа сытар бириэмэҕэ утарыта снайпердарынан сэриилэһии саҕаламмыта. Дивизия снайпердары бэлэмнээһингэ туруммута. Комиссар П.П.Пшеничнай снайперскай бөлөх командирыгар А.Мироновы-снайпер буолуон баҕалаах саллааты-булан биэрбитэ, күлүү-оонньуу кэриэтэ: □Миронов-саха булчута. Тайҕаҕа тиини тириитин буортулаамаары наар харахха ытан өлөрөөччү,“–диэбитэ.

Дьаныардаах, илистиилээх бэлэмнэнии саҕаламмыта. Опыттаах инструктордар бэргэнник ытарга, кыныыр прибордарын сөптөөхтүк туһанарга, өстөөхтөн хайдах хаххаланан сатабыллаахтык саһарга үөрэтэллэрэ. 1942 сыл муус устар 26 күнүттэн ыла снайпер буолан бөлөбүн кытта □бултуу“ хаампытынан барбыта.

Киэһэ буоллар эрэ инники кирбиигэ киирэр. Өстөөх ханна саһа сытарын чинчийэр, ханан чугас киирэн саһан сытыахха тобоостоох сириҥ талар. Онтон харанга буоллабына өстөөх траншеятыгар чугаһаан сыбдыйан, үөмөн тийиэн саһар. Сытар окуоппа хастар, отунан-маһынан өстөөх көрбөтүн курдук хаххаланар, хаарынан саба күрдээр. Дьэ ол кэнниттэн күнү күннүктээн хамсаабакка тонг чигдигэ сытан кырабытык кэтээр. Тобоос түбэстэр эрэ ытардыы бэлэм сытар. Киэһэ харанга буоллабына биирдэ төттөрү үөмөн тахсар. Бастакы күннэригэр сииккэ-сиэлэр, хаарга хаамар. Биир да өстөөх тыыныгар турбат.

Арай биир сарсыарда эрдэ Өлөксөйү туох эрэ хоннобор анньарын курдук буолбутугар, окуопаҥа нуктуу сытан уһуктан кэллэ. Окуопатыттан өндөйөн өнөйөн иннинээҕи хонууну өр одууласта. Чуумпу, халлаан санга сырдаан эрэрэ, туох да уларыыы суобун курдук. Арай үөһэ ойуур сабатынан хас да хара точка көһүннэ, улам улаатан барда. Утаакы буолбата: □Воздух!“-диэн хаһыы иһилиннэ. Немец □Юнкерс“ самолета кэккэтиттэн арахсан, сиэмэх көтөрдүү, субу барыйан кэлэн буомбаларын тамнаата. Өр-өтөр буолбата, өстөөх атын самолеттара буомба быраҕаттыы-быраҕаттыы пулеметунан ытылаатылар. Биир самолет Өлөксөй окуопатын үрдүнэн сүүсчэкэ миэтэрэнэн умса халаахтаат өрө ханарыйан эрэригэр летчик көхсө, кэтэҕэ көстөн кэллэ, онно кынаат аргыйы сыыйа чыыбыһын төлө тарта. Самолет өрө көтөн тахса турда. Өлөксөй □хайдах таппатым“ диэбиттии саннын ыгдах гыннарда. Онуо

ха табаарыстара: □Эн ити куһу ытарын курдук буолбатах ээ,“-диэн хаадылаан этилэр. Ол ыккардыгар бомбардировщик умса хойуостанаат сиргэ саалынна! Үлтү түһэн өһөх төлөттөөх буруота өндөл халлаанга өрө харбаһан табыста. Табаарыстара: □Летчик табыллыбыт-табыллыбыт! Миронов самолету сууларда!“, -диэн хаһытаһа түстүлэр.

Оборонаҥа сытан наар снайпердар үксүн бултаһаллара. Снайпер сыһа ытара сатамат, сыыстыҥ да өстөөх эн ханна бааргын билэр уонна бырастыы гыммат. Сытыы харах, чуор кулгаах, мындыр өй-кытаанах ньиэрбэ уонна бэргэн ытыы снайпертан ирдэнэр. Бастыҥ снайпер буоларга өстөөххүн араас албастарынан мэнгилээн өйгүнэн баһыйдаххына кыайабын.

Өссө түргэн туттуу эрэйиллэр, түгэн көһүннэр эрэ хас да өстөөҕү биир кэмнэ сууһардаххына сатанар. Манна Өлөксөй оҕо эрдэбиттэн дойдутугар бултуу үөрэммит сатабыла көмөлөһөрө. 1942 сыл муус устарга бастакы □булгуйуута“ буолбута. Окуопатыгар хамсаабакка сытан сарсыардаангы туман быһыһынан одуулаһа сыппыта. Үс сүүс миэтэрэ ыраах сиргэ немецтэр харабылларын окуопатын бэлиэтии көрбүттээх, ону манаһар. Неместэр саналара дөрүн-дөрүн иһиллэр да бэйэлэрэ көстүбэттэр. Сотору котелогу тонсуйар тыас иһилиннэ-арааһа аһата ынырдылар. Икки фашист сэрэнэ-сэрэнэ окуопаттан табыстылар да бөкчөйөн баран ойуур диэки сырыстылар. Өлөксөй саата икки төгүл кимиэллээхтик ньиргийдэ да өстөөхтөр инчэбэй буору уоба түстүлэр. Фашистар снайпер сытар сириҥ билэннэр минометунан ытыалаан тибийдилэр. Өлөксөй сыппыт сирэ хара буорунан бурҕайбыта. Оттон кини миномет ытыалыан аҕай иннинэ, хайы сах саппаас окуопатыгар баара. Дьэ ити күнтэн саҕалаан өлөрбүт өстөөхтөрүн ахсаана эбиллэн испитэ. Биирдэ оптической прицелынан ойуур сабатын одуулуу сыттабына биир дьахтар сүүрэн киирбитэ. Кини кэнниттэн немец офицера сырсан тутан ылбыта. Дьахтар бэриммэккэ утарыласпыттар офицер кинини тирээн туран иккитэ бэстилиэтинэн ыппыта. Өлөксөй олус абаран ол

немеги сыалыгар киллэрэ охсубута. Туохха түбэспитин ситэ өйдөөбөтөх өстөөх сонно тута умса хоруйбута.

Өлөксөй дойдутун, дьоннорун олус ахтара. Ахтылбанын таһааран дьонугар сотору-сотору суруйара. Онно биир бастакы суруктарыттан аҕалабын:

□Күндү дьонум Варя, Лариса, оҕолор Луиза, Зина, Вася!

Мин снайпер буолуохпуттан 12 фашиһы өлөрдүм. Күн ахсын инники кирбиигэ киирэбин уонна өстөөхтөрү булду маныырбынааҕар кыраҕытык кэтиибин. Уоппуттаах снайпердар элбэҕи өлөрдүлэр. Прохоров-175, Чурьев-158 уонна кинилэргэ Советскай Союз Геройун аатын ингэрдилэр. Бу бастын снайпердары кытта тэннэхэр- мин улахан соругум буолар“,- диэн суруйбута. 1942 сыл ыам ыйын 22 күнүгэр биир дойдулааҕа Гуляевы кытары 33-с армия снайпердарын совещаниетыгар сылдыбыта. □За боевые заслуги“ медалынан уонна аата суруллубут чаһыынан наҕараадаламмыта, сержант званиетын ылбыта.

1942 сыл от ыйын санатыгар А.Миронов дьонугар командование аатыттан махтал сурук кэлбитэ:

□1942 сыллааҕы ыам ыйын 22 күнүгэр Военный Совет чилиэнэ, эн көргөнүгэр Миронов Алексей Афанасьевичка немецкэй талабырдыттары утары охсуһууга командоване соруудахтарын толорбутун, хорсун быһыыны уонна эр санааланыыны көрдөрбүтүн иһин правительственной наҕарааданы □Бойобуой үтүөлэрин иһин“ медалы туттарда. Таб. Миронов А.А. социалистическай Ийэ дойду эрэллээх уола, Кыһыл Армия бастын сэриинитэ, Оборона народной комиссарын таб.Сталин бирикээһин толорон туран, сэриитин сэбин-винтовкатын туйгуннук баһылаата, ол түмүгэр олус бэргэн ытыылаах снайпер буолла уонна үс ый иһигэр тус бэйэтинэн фашист 18 саллаатын уонна офицерын өлөрдө. Итини сэргэ таб. Миронов А.А. олус бэргэн ытыыга бэйэтин хас да доҕотторун үөрэттэ“-диэн суруллубут

Үөрүүлээх сурук сонуга оройуонун иһигэр түргэнник тарҕаммыта. Дьэ онон снайпербыт өссө атын снайпердары иитэлиир инструктор буолбут. Мантан салгыы кини бойобуой ахсаана сыһа элбээн барбыта. Арай биирдэ, үөрэппит снайпердарынаан рота унга флангатын иннигэр киирэн окуопаҕа сыппытара.

Биһиги дьоммут атаакаҕа киирэллэригэр фашистар уот астылар да ытыалаабытынан барын. Аан бастаан пулеметчиктары, офицердары, орудие артиллеристарын суох гынаттаан,-диэн табаарыстарыгар соруудахтаабыта. Артиллерийскай күргүөмнээх ытыы кэнниттэн биһиэннэрэ атаакаҕа киирбиттэрэ.

Гитлеровецтар ытыалаан саа-пулемет тыаһа хойдубута.Окуопалар томтордорун кэнниттэн лаппаҕар каскалар көстүтэлээн барбытара.

-Ол бөлкөй талах унга өттүнээҕи фашиһы сыалгар ыл, оттон мин ол унтеры дьаһайыам,-диэн Өлөксөй табаарыһыгар хамаандаалаата. Саалар иккиэн тыаһааттарын кытта пулемет уотунан саба тибиирдэ сыппыт фашистар хам барбытара. Бу киирсиигэ А.Миронов биэс өстөөҕү өлөрдүтэ. Ол кыргыһыыга кини үөрэппит снайпердарынаан 65 немеги суох онгорторо.

1943 сыл тохсунньу 23 күнүгэр □Кыһыл Сулус“ орденынан наҕараадаламмыта.

Ол саҕана суруйбут суругуттан аҕалабын:

□Өстөөх үөнү бүгүнү күнүгэ дылы 102 устууканы Ийэ Дойдуттан өлөрөн ыраастаатым. Билигин өстөөхтөн 50 миэтэрэ чугас сылдыабын, онон быктар эрэ миэнэ. Доруобайдык үчүгэйдик сырыттаһына, Аан дойду рабочайдара, бааһынайдалар күүстэрин көрүнэр күннэригэр дылы балтараа сүүһү

толорорго сыаллаахпын. Билигин пария кандидатыгар ылылынным“, -диэн суруйбут. Чахчы өйө-санаата күүһүрэн, кута-сүрэ бөбөргөөн, өстөөххө уодаһыннаах охсууну онгорорго бэлэм хорсун снайпер тыллара суруллубуттар.

А.Миронов хорсун сырыыларын туһунан фроннаабы хаһыаттарга тахсан барбытара. Өлөксөй онтон атаба сири билбэт буола үөрэрэ, кини дууһата дьолунан туолара.

□ Мин туспунап оройуоннаабы уонна уобаластаабы хаһыаттарга суруйбуттарын ааһан баран олус үөрдүм. Мин туйгуннаах ытыбынан өстөөбү Ийэ сиртэн өлөрөн ыраастыырбынан, араас соруудахтары чиеһинэйдик толорорбунан, куттабаһа суох дьорбоот быһыыбынан, көссүөкөнө дыссипилиинэбинэн аһаардас Арбааны фронтта биллэрбин ааһан, бэйэм төрөөбүт дойдум, бүтүн Саха сирип норуотун иннигэр биллэриллибиппин. Бу түбэлтэ миэхэ олус үөрүүнэн буоларын ааһан, миэхэ улахан күүһү, кыабы угар, өссө харса суох буолуу, өссө хас эмэ уонунан өстөөбү кыргыһыны уонна уордайыны сүпкэннээх уобарастарын биээр“, -диэн 1943 сыл тохсунньу 6 күнүгэр кэргэнигэр суруйбута. Фашистар разведкалара саха снайпера ханна баарын, кини ытар буочарын билбиттэрэ, кинини суох гынаары бастып снайпердарын утары аһалан киллэрэллэрэ. Хас сырыы ахсын Өлөксөй сатабыла, мындыра өстөөх снайперын баһыйан кыайыылаах тахсара. Арай биирдэ, немецтэр А.Мироновы утары □Ганс-гроссмейстер“ диэн, уон икки наһараадалаах, хас да улахан титуллаах аатырбыт-суолурбут снайпердарын аһалбытара. Ону армия разведката билэ охсубута.

Өлөксөй хайдах өстөөбү албыннаан, угаайыга киллэриэн туһунан үс күнү мэлдьи толкуйдаабыта. Араас албаһы тутта сатаабыта, хаста да кураанах касканы көтөбөн киһи төбөтүн маарыннатан хамсатан көрбүтэ, маска синиэли иилэн баран траншея устун □сүүрдэн“ боруобалаабыта да туох даһаны туһа тахсыбатаба. Ганс снайпер саата тыаһаабатаба, улуу снайперы чопчу өлөрүүн санаан иһийэн сыттаба буолуо. Саха снайпера өстөөбө ханна саһан сытарын сабаһалаан билэрэ.

-Баһар, ким да суобун кэтэһэрбит буолаарай?-диэн табаарыһа казах уола Неуспеков Осабай саарбаһалаабыт.

-Көстөн тахсан туран биэр эрэ- түргэнник □ол дойдуга“ атаарыа,-диэн Өлөксөй сэрэппит. Тохтуу түһэн баран сиэбиттэн сиэркилэ тоһоһоһун ылан, талабы хайытан , онно кыбытан баайбыт. Талабын ортотугар синниигэс быа баайан баран тэйиччи үүнэн турар бөлкөй талахха сыылан тийиэн туруору анһан ингиннэрбит. Аргый аһай төттөрү кэлэн быаны тардылаан сиэркилэтин хамсаппыт.

Сиэркилэ күн уотун тэйитэн чабылыннаабыт. Сонно саа тыаһаатын кытта сиэркилэ үлтү ыстанан ыһылла түспүт. Бэлэм турбут Неуспеков телогрейканы көтөбөн таһааран иһэн эмискэ аллара ньимис гыннарбыт.Өстөөх аатырбыт снайпера советскай снайперы өлөрбүтүн итэбэйэн, астынан, саһа сытар амбразуратын кыратык сэгэппитэ. Сонно тутта снайпер Миронов бэргэн буулдьата □Ганс-гроссмейстер“ сүүһүн тобулу үүттэбитэ. -Маладьяс!-диэн подполковник Василенков Өлөксөйү эбэрдэлээбитэ. Өссө биир хорсун сырыытын туһунан Өлөксөй 1943 сыл кулун тутар 17 күнүгэр дьонугар суруйбут суругуттан аабыабын:

□ Дьэ, Варя! Уон хонуктаах тохтобула суох кимэн киирииттэн хайдах тыыннаах хаалбыппын бэйэм сатаан санаабаппын. Вязьма куораты ыллыбыт уонна бэрт элбэх нэһилиэнньэлээх пууннары босхолоотубут. Бу кимиигэ 17

өстөөх саллааттарын, офицердарын бэйэм туйгун ытыбынан өлөртөөтүм. Дьэ Варя! Мин Ульяновин диэн снайперы ииппитим 17 өстөөбү умсаран баран, бу сэрии бириэмэтигэр бииргэ сылдьан, өлөн куотта. Бу иһин олус харса суохпун ылынан, өстөөх пулеметчиктарын ханас өттүлэринэн киирэн, кинилэри туораталаан уонна соботобун үрдээһиннэриттэн үүрэн баран, саба сүүрэн тийибитим. Миигиттэн туора сүүс метрдээх сиригэн өстөөх обуона уонна алта уонча өстөөх бу ааһан ээр, ойобоспор биэс уонча метрдээх сарайга өстөөх пулеметчиктара сыталлар. Мин манна бэйэм дьоммуттан 500 м. ыраахпын. Немецтэр бастаан миигин бэйэлэрин киһилэринэн аахтылар быһыылаах-ытыалаабатылар. Манна мин түргэн туттуубунан 15 өстөөх саллааттарын, офицердарын уонна икки аты кыртым, ити кэнниттэн өстөөхтөр күүстээх пулемет уотун аспытара. Мин туох баар күүспүнэн сүүрэн бааһырбакка этэннэ дьоммор тийибитим. Бу туһунан □Кыым“ хаһыакка суруйдум. Билигин өлөрүүм 120 буолла. Үһүс наһараадаҕа ыппыттар курдук. Гуляев араанныы буолан эмиэ барбыт үһү. Мин холбуйабын суумкаҕа сүгэ сылдыбытым, снаряд, миинэ оскуолактара уонна буулдьа биир да суох гына дэлби тэһитэ, хайыта көтүөлээн кэбиспит. Өстөөбү чахчылаахтык үүрэн, үлтүрүтэн эрэбит“ - диэн суруйбут. Дьэ бу суругар Өлөксөй өлөр-өлүүттэн кыл-мүччү сылдьан хайдах хорсуннук геройдуу охсуһа сылдыарын бэйэтин кэпсэлин аахтыбыт. Саха ньургун уола 84-с гвардейскай стрелковой дивизия саамай киэн туттар байыаһа буолбута. Арбаа фроннга киэнник биллибитэ. Дивизия □За Родину“ хаһыатыгар кини хорсун сырыылара суруллаллара. 1943 с. бэс ыйын 23 күнүгэр Советскай Союз Геройун аатын инэрэргэ полк командирын аатыттан докумуон түһэриллибитэ. Наһараадалыыр лиискэ Ермолинка дэриэбинэ таһыгар ити геройдуу сэриилэһиитэ суруллубут этэ. Ол гынан баран, Өлөксөйгө Герой аатын инэрбэтэхтэрэ- Аба Дойдуну көмүскүүр сэрии 1-гы степеннээх орденынан наһараадалабыттара. Элбэх бэлэмнэнии кэнниттэн кырыктаах Орловскай-Курскай кыргыһы сағаламмыта. Элбэх хардарыта атакалахыы, ыстыгынан киирсии ортотунан хорсун снайпер геройдуу охсуспута. Өстөөх траншеятыгар хабыр хапсыһыга Өлөксөй блиндаж иһигэр икки гранатаны утуу-субуу элиппитэ. Онтон ойон истэбинэ кини таһыгар снаряд эстэн дэлби барбыта. Атабар таптараан өйө суох сыттабына табаарыстара булан быһаабыттара. Онон 1943 сыл от ыйын 15 күнүттэн госпиталга сытан өр эмтэммитэ. Бааһа кыайан оһон биэрбэтэҕэ. Онуоха эбии дойдутуттан олохторо ыараханын туһунан оччо үчүгэйэ суох суруктар кэлэннэр санаатын түһэрбиттэрэ. Бу бааһырыар дылы А.А.Миронов бойобуой ахсаана 180 буолбута. Ол туһунан полкатын комиссара П.П.Пшеничный бу курдук ахтар:

□Ити курдук хас күн аайы, кыһыныттан, эбэтэр сайыныттан, күһүнүттэн, эбэтэр сааскытыттан тутулуга суох, олус бэргэн ытааччы балтараа сыл устата өстөөбү кытта геройдуу күөн көрсүбүтэ. 1944 сыл сағаланыытыгар Алексей Миронов 180 фашиһы суох онгорбута, эбии икки бойобуой орденынан наһараадаламмыта“, - диэн суруйбута. Өр эмтэммитэ, бааһа кыайан оһон биэрбэккэ эрэйдээбитэ. Урукку сүүрэрэ-хаамара аңаара эрэ буолбута. 1944 сыл муус устар ый бүтүүтэ 354-с саппааска турар стрелковой полкаҕа ананар. Ивановскай уобалас Шуя куоратыгар Өлөксөй үөрэппит снайперын, биир дойдулаах табаарыһын Попов Гаврил Перовиһы көрсүбүтэ. Попов разведкалыыр рота командирынан сылдыара, сэрии кэннэ дойдутугар кэлэн корреспондентнаабыта. 1945 сыл тохсунньутугар 202-с гвардейскай стрелковой полк полковнига Черников А.А.Мироновы взвод командирынан аныыр. Дивизия Венгрия сиригэн босхолоһунга сэриилэспитэ. Өр

кэтэһиллибит, хаан тохтуулаах, элбэх харах уутунан, өлүүнэн ситиһиллэн эрэр Кыайыы күнэ чугаһаан испитэ. Нэмэшкэрэстур дэриэбинэни босхолуур сэрии сағаламмыта. Таас дьиэбэ туруоруллубут бөдөн калибрдаах пулемет биһиги дьоммут кимэн кириитин тохтоппута. Биһиги дьоммут элбэх киһи сүтүктэммиттэрэ. Взвод командира хас да саллааттарын гранатанан пулемету үлтү тэптэрэргэ соруудахтаан ыппыта да тыыннаах орпотохторо. Онуоха Миронов рота командирыгар арааппардаан баран:

-Миигин көнүллээ, пулемету үлтүрүтүөхпүн,-диэн көрдөспүтэ.

-Действуйте,-диэн баран командир эбии эппитэ,-өссө көмөбө хас да саллааты илдьэ бар.

Өлөксөй командирын бүтэһик этиитин ситэ истибэккэ эрэ соботобун мэлис гыммыта. Гвардия старшай сержана Алексей Афанасьевич Миронов соботобун ыас харанбаа, ракеталар сырдаттахтарына хамсаабакка сытан хаала-хаала, дьиэбэ үөмөн тийээт пулеметтаах түннүгүнэн противотанковой гранатаны элиппитэ. Дэлби тэбэр тыас, ыһыы-хаһыы буолбутугар дьиэ иһигэр ойон киирэн хас да немеһи охторбута. Ол ыккардыгар өстөөхтөр атакалаан киирбиттэрэ. Алтыс рота чуғуруйарыгар тийбитэ. Өлөксөй уот уобуруччу ортотугар төгүрүктээһингэ хаалбыта. Ракета сырдатан чабылыппытыгар көртө уонтан тахса фашист саллааттара төнкөйөн баран кини дьиэтигэр сырсан иһэллэрэ. Чуғаһатан баран икки гранатаны утуу-субуу бырағаттаабытыгар ыһыы-хаһыы,ынчыктааһын элбээтэ.

Эмиэ ракета сырдаппытыгар өссө элбэх фашист кимэн иһэрэ көһүннэ. Түннүктэринэн олбу-солбу сүүрэ сылдыан автоматынан ытыалаата. Өстөөхтөр охсуллубут от курдук охтоллорун көрөн аһартаата. Ботуруона абыһаан барда... -Рус, здавайс!-диэн хаһыыты-хаһыыты дьиэ аанын, истэнэтин саа прикладынан лүнсүйдүлөр. Өлөксөй дьонугар төлө көтөн куотуон санаата. Аан хайабаһынан харанбаа икки өттүгэр гранаталары тамнаата. Бааһырбыт, эмсэбэлээбит дьон аймалжанын ортотугар таска ойон тахсаат отучча миэтэрэлээх сиргэ тэлгэһэбэ умса түстэ. Ракета сырдаттабына хамсаабакка сытара, ол быһыгар чуғаһы сатыыр фашистары автоматынан типтэрэрэ, миэстэтин уларытан туора ойон сытара. Өстөөх өһүөннээх өлүү буулдьата искэ тапта, турар кыаба суох буолла. Сыылан саһа-саһа ытыаласта, онтон өйүн сүтэрдэ... Халлаан сырдыта биһиги сэриилэрбит атакалаан өстөөбү чуғуттулар. Ытыалаһы тохтообутун кэннэ дэриэбинэ бааһынайдар таас дьиэттэн чуғас сытар ыараханлык бааһырбыт, элбэх бойобуой нағараадалардаах Кыһыл Армия сержанын булбуттара. Дьиэ аттыгар уонунан аабыллар фашистар өлөн тэлгэнэ сыталлара. Балыһаба илдьэн врач эппэрээсийэлээбитин кэнниттэн биһиги албан ааттаах уолбут Алексей Миронов сыччах балтараа чаас кэринэ тыыннаах сыппыта.

Бағдарыын Сүлбэ уонна Марк Михайлович Михайлов бара сырыттаһтарына ол бириэмэбэ медсестралаабыт Иштванэ эмээхсин Миронов эппэрээсийэ кэнниттэн ханна сытан өлбүтүн көрдөртүтэ. Монголлуу көрүнгээх, элбэх бойобуой нағараадалаах кини эрэ көмүллүбүт буолан олохтоохтор баччаба дылы умнубакка сылдыаллар. Олохтоох мағьярдар А.А.Мироновы бэйэлэрин национальнай геройдарынан аағаллар. Мироновы икки советскай саллаат көмпүттэр, онно кэргэнниилэр Каламэн уонна Бачан Иштванэ көмөлөспүттэр. Тоғус оғону төрөтөн улаатыннарбыт, билигин 80-ча саастаах кырдыбастар сиэннэрин бүөбөйдээн олороллор. Биһиги геройбут А.Миронов унуоғар мраморнай памятник туруорбуттар уонна сылга иккитэ сибэкки уураллар, көрөллөр-харайаллар эбит.

М.С.Иванов-Багдарыын Сүлбэ уонна Бүлүү педучилищетын учуутала М.М.Михайлов Венгрияҕа сорук-билик онгостон баран Бүлүү буорун илдьэн саха чороонугар кутан туруорбуттар, олохтоохтору, эдэр пионердары кытта көрсөн геройбутун кэриэстээн кэлбиттэригэр истин сүрэхтэриттэн махтал тылын эппиттэр.

Биһиги- Кэнттик олохтоохторо-мадьар омук дьонугар, Нэмэшкэрэстур олохтоохторо-мадьар омук дьонугар, Нэмэшкэрэстур олохтоохторугар, олохтоох оскуола салайааччыларыгар Дь.Миклошка, Ирмушка уонна оскуола пионердарыгар истин махталбытын тиэрдиэхтээхпит.

Онон биһиги уолбут Советскай Союз Геройа Алексей Афанасьевич Миронов сэрии бүтэн Улуу Кыайыы күнэ буолуо баара-суоҕа 39 хонук иннинэ геройдуу охсуһа сылдьан сырдык тыына хомолтолоохтук быстыбыта.

Оттон А.А.Миронов чугас аймахтарыттан кимнээх баалларын кытта билсиэбин: А.А.Миронов кэргэнэ Варвара 1947 сыллаахха эмискэ ыалдьан өлбүтэ. Кыра оҕолор-Вася, Зина, Луиза төгүрүк тулаайах хааланнар детдомна иитилибиттэрэ. Оччотооҕу сэрии кэннинээҕи ыарахан олоххо тулаайах оҕолор ыарытыйаллара, кыайан үөрэммэккэ хаалбыттара. Аччыктааһын, тийийиммэт-түгэммэт буолуу кыһалҕатын билбиттэрэ. Зина 15 сааһын туолан иһэн Чурапчытааҕы Диринг детдомугар ыалдьан өлбүтэ. Василий Майа промкомбинатыгар рабочайдаабыта, кэлин суоппар буолбута. Ыал-күүс тэриммэккэ сылдьан эдэр сааһыгар 1974 сыллаахха өлбүтэ. Оттон Луиза убайын батыһан Майаҕа тахсан промкомбинакка столярдаабыта. Кини маннайгы кэргэниттэн Алексей, Шура, Паша диэн оҕолордоммута. Оттон иккис кэргэниттэн Алексеев Виталий Петровичтан Вася диэн уолламмыта. Виталий Петрович бэйэтэ райпо рабочайа. Луиза оҕолоро билигин ыаллар, киниэхэ сиэннэри көрдөрөн үөрдэллэр. Паша-1958 сыллааҕы төрүүх, ветеринар үөрэхтээх, кэргэннээх, икки оҕолоох. Шура-1961 сыл төрүүх, акушер идэлээх,кэргэннээх, биир оҕолоох. Алексей-1962 сыллааҕы төрүүх, пилорамщик, ыал аҕата, икки оҕолоох. Төрдүс оҕото-Василий-1972 сыллааҕы төрүүх, рабочай.

Оттон А.А.Миронов балта Лариса ыччаттарын билсиэбин:

Лариса кэргэнинээн Саввинов Михаил Игнатьевичтыын Бүлүү куоратыгар олохтохтара. Дьоллоох дьыа кэргэн алта оҕоломмуттара: Ефросинья, Владимир, Алексей, Андрей, Василий уонна Лариса Саввиновтар. Кинилэртэн үксүлэрэ ыаллар, оҕолордоохтор. Лариса 50 сааһыгар 1979 сыллаахха ыалдьан өлбүтэ. Билигин Бүлүү куоратыгар география учууталынан үлэлиир Саввинов Василий Михайловичка Герой А.А.Миронов үгүс суруктара, докумуоннара кичэллээхтик харалла сыталлар.

Онно биир дьикти түбэлтэ баар. Герой А.А.Миронов красноармейскай киниискэтэ уонна биир хаартыска туох да суруга суох почта дьааһыгар угуллубут. Ону суруллубут аадырыһынан 1990 сыллаахха , сэрии бүппүтэ үйэ аңаара буолбутун кэннэ, Саввинов Василий Михайловичка тиксэрбиттэрэ. Ол докумуонна А.Миронов Кэнттик нэһилиэгэр төрөөбүтэ диэн сурулла сылдьар. Ол хайдах көстүбүтүн М.С.Иванов-Багдарыын Сүлбэ Дьокуускайтан Константин Никитич Гуляев манньык сабаҕалааһынын суруйбутун аҕалар: □А.Миронов фроннааҕы табаарыһа Г.П.Попов Дьокуускай военкоматыгар старшай офицерынан үлэлээбит. Онон киниискэни кини ирдэһэн булбут буолуохтаах. Ол бириэмэҕэ журналист, подполковник В. Сомов А.Миронов туһунан кинигэтин суруйарыгар араас матырыйаалы хомуспута. Онон красноармейскай киниискэ хаартысканы кытта В.Сомовка тиксибит буолуохтаах. В.Сомов докумэны уура сылдьан

баран дойдутуттан Бүлүүгэ тийэр гына аадырыстаан почта дьааһыгар укпут быһыылаах, “-диэн. Бу сабабалааһыны кытта сөбүлэһиэххэ сөп.

Үөһээ Бүлүү улуунун үрдүнэн Аба дойду сэриитигэр сылдыбыт буойуттарбытыттан Советскай Союз Геройун аатын ылбыт сыччах бу Кэнттик ыччата Алексей Афанасьевич Миронов буолар. Кини сырдык аатын үйэтитэргэ элбэх этиилэр оҥоһуллубуттара. А.А.Миронов 80 сааһын туолар юбилейыгар Балаҕаччы орто оскуолатыгар мемориальнай дуоска туруорбуттара. Биһиги Кэнттикпит нэһилиэгэр сэргэ туруорбуппут. Кини аатынан уулусса баар. Геройбутун үйэтитэргэ 1972 с. сэттиннэ 30 күнүгэр Үөһээ Бүлүү “Коммунизм сардангата” хаһыакка Софрон Докторов ыстатыйата тахсыбыта: “Саха биллиилээх снайпера А.А.Миронов биһиги оройуоммутугар Кэнттик нэһилиэгэр төрөөбүтэ... Биир дойдулаахпыт аатын үйэтитэр уонна сымнаҕас көмүһү-түүлээҕи соботуопкалыыр булчуттары көбүлүүр сыалынан снайпер Миронов аатынан бириэмийэни оройуонҥа олохтоохун куоталаһыыга биир төһүүнэн буолуо этэ”, -диэн баҕа санаатын эппитэ.

Кэмпэндээйи сельскэй Советын председателэ И.Г.Герасимов ахтыы суругун: “Советскай Союз Геройа буолбут Миронов А.А. сырдык кэриэһин кини төрөөбүт дойдутун олохтоохторо Кэнттиктэр өссө үйэтитэр курдук үлэни тэрийэллэрэ эрэйиллэр, “-диэн түмүктээбитэ.

Дьэ ити Геройбутунан бүтүн Саха Сирэ киэн туттар.

Онон Советскай Союз Геройа А.А.Миронов сырдык кэриэһин кэлэр көлүөнэҕэ үйэтитэр гына үлэни ытарбыт төрөөбүт-үөскээбит Кэнттик нэһилиэгин олохтоохторун ытык иэстэрэ буолар. Кэлэр көлүөнэни биһиги күндү Геройбут Алексей Афанасьевич Миронов сырдык обраһыгар ахсаабакка иитэр үлэни ыта туруохтаахпыт.

Кэнттик музейыттан матырыйааллар.

Алексей Афанасьевич Миронов . 1912 – 1945 сс.

Саха аатырбыт снайпера, Советскай Союз Геройа, Ленин, Аба дойду сэриитин 1 степеннээх, Кыһыл Знамя орденнар кавалердара.

1912 с. Үөһээ Бүлүү оройуонун Кэнттик нэһилиэгэр төрөөбүтэ. Бүлүүгэ сэттэ кылаастаах оскуоланы бүтэрэн, 1929 с. нэһилиэк Советын секретарынан, Совет председателинэн, сэриигэ барыар дылы оройуон статистикатын учаастактааҕы инспекторынан үлэлээбитэ.

1941 с. балаҕан ыйыгар Бүлүү куорат военкоматынан сэриигэ ынҕырыллыбыта. 2-с Украинскай фронт 84-с стрелковай дивизиятын 1291-с стрелковай полкатын снайпера, гвардия сержана званияланар. Игумново, Рожково, Степаники, Холм куораттар аттыларынааҕы кыргыһыларга кыттар. 1942 с. дивизия командири саха уолун “аһара бэргэнник ытар снайперынан” ааттаан наҕараада-

ба түһэрэр. 1943 с. ыам ыйыгар снайпер бойобуой ахсааныгар хайы-үйэ 123 фашист суруллар. Украина, Молдавия, Румыния сирдэрин фашистартан босхолоһор. 1943 с. бэс ыйын 29 күнүгэр командованиенан Советскай Союз Геройун үрдүк аатыгар түһэриллибит докумуона сэрии дьалхааныгар сүтэр...

Снайпер 1945 с. кулун тутар ый 30 күнүгэр Венгрия сиригэр ыарахан бааһы-

рыы кэнниттэн сырдык тыына быстыбыта.

Наҕараада докумуоннара көстөн, Алексей Афанасьевич Мироновка 1990 с. ыам ыйын 5 күнүгэр ССРС Геройун үрдүк аата ингэриллибитэ. Герой аатын Мастаах орто оскуолата, Бүлүү куорат уулуссата сүгэллэр. Балаҕаччы сэлиэн-ньэтигэр Герой бюһа туруоруллубута.

Саха саарыннара кинигэттэн.

Снайперы маршаллар □арчылаабыттара“

-Миронов?.. Хантан кэлбит буйунуй? — военачальниктар интэриэһиргээбит-тэр.

К.Н.Гурьев суруйарынан, 1943 сыл тохсунньу 3 күнүгэр фронт Байыаннай Сэбиэтигэр биллиилээх снайпердары ынгырбыттар. Олор ортолоругар Алексей Мироновы. Көрсүһүүгэ фронт командующайа генерал- полковник Конев, фронт Байыаннай Сэбиэтин чилиэнэ генерал- лейтенант Булганин уонна генерал- полковник Соколовская (сотору үһүөн маршал буолбуттара) кытты-быттар.

Снайпердары Монголия Народнай Республикатын(МНР) геройа маршал Чой-балсан эмиэ көрсүбүт. Табыгас сытыы буулдьалаах буйуннары талан уордьан, мэтээл туттарбыт. Миронов омук дойдутун наҕараадатын аан бастаан онно ыл-быт. Военачальниктар өстөөбү утары охсуһарга өссө сатабыллаахтык киирсэн иһэргэ туһайбыт кэс тылларын снайпердар болбойон истибиттэрэ. Сахалыы өйдөбүлүнэн □арчыланан“ тахсыбыттар.

□Кэскил“хаһыат.2005 сыл.Кулун тутар 4 күнэ.

А.А.Миронов балта Лариса кэргэнинээн Саввинов Михаил Игнатьевичтыын Бүлүү куоратыгар олорбуттара.

Саввиновтар алта оболоммуттара: Ефросинья, Владимир, Алексей, Андрей, Василий уонна Лариса Саввиновтар. Кинилэртэн үксүлэрэ ыаллар, оболордоохтор.

Саввинов Василий Михайловичка, педагогическай наука кандидатыгар, ийэтин убайа Герой А.А.Миронов үгүс суруктара, докумуоннара бааллар.